

יומא לז

שבועות תשפ"א יום ב'

משה שווערד

1. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף לז עמוד א

מה להלן באנא. וא"ת תרתי אנא מנלן, וי"ל דבתרא לא צריך קרא שהוא לשון תפלה כדכתיב אנא שא נא אנא ה' הושיעה נא, אבל אנא שהוא אומר בוידוי דאינו לשון תפלה צריך קרא.

2. ספר מנחת חינוך - מצוה שסד - אות ה

... אך באמת שם מיירי בכהן גדול שמתודה על עצמו ובני ביתו, ואפשר גזירת הכתוב היא דוקא בוידוי של כהן גדול ביום הכיפורים שמתודה על עצמו או בעד כל קהל ישראל, בזה גזירת הכתוב היא שיתודה בלשון הזה, דכפרה כתיב גבי יום הכפורים וכהן גדול, אבל וידוי יחיד שמתודה בשעת תשובה אינו מוכח דצריך לומר באנא או בשם. ואפשר דיליף מגילוי מילתא דיהיה שוה לוידוי שכתבה התורה גבי יום הכיפורים, הכי נמי בכל וידוי. ובאמת ביומא פ"ז ע"ב איתא, מאי אמר, אמר רב אתה יודע כו', ומסקינן דוקא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו, אבל אם אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך, כשמואל דכי מטא שליח ציבור לאבל כו' קם מיקם, שמע מינה עיקר וידוי האי הוא, ולא נזכר שם אנא ה', רק זה וידוי העיקרי, ובאמת אי צריך אנא ה' מגזירה שוה, וגזירה שוה מעיקרי תורה היא, היה מזכיר אנא ה' חטאנו, מכלל דסבירא ליה דהגזירה שוה רק בוידוי כהן גדול ביום הכפורים, אבל כל הוידוים אין צריך להזכיר לא אנא ולא ה'. וכן כתב הר"מ כאן פ"ב ה"ת, הוידוי שנהגו בו כל ישראל אבל אנחנו חטאנו והוא עיקר הוידוי. א"כ למה כתב כאן לומר אנא ה', דמהש"ס ומהר"מ פ"ב מבואר דאף לכתחלה אין צריך. ומה שכתב הנוסח חטאתי עויתי פשעתי, אף דשם גם כן מיירי בכהן גדול, מ"מ נראה פשוט דנוסח הזה שכתב הר"מ לא מיירי בעבר עבירה ושב עליה, דממה נפשך אם היה שוגג סגי בחטאתי לחוד ודובר שקרים כו', ואם מזיד למה יאמר חטאתי, וגם אם היה פשע יאמר פשעתי לחוד, ואין סברא כלל אם היה שוגג יתודה על מזיד וכן אם היה מזיד יתודה על שוגג. ולומר דמתודה על עבירות דאפשר שנשכחו מאתו, מנלן, הא כאן כתיב והתודו [במדבר ה', ז'] היינו אותו החטא. וכן הוא בש"ס דיומא ל"ו ע"א ובר"מ פ"ג ממעשה הקרבנות הי"ד, על עולה מתודה עון עולה על חטאת אותו החטא. אלא מיירי אם עשה באמת הרבה עבירות, שגגות וזדונות. אע"פ שאין משמע כן בלשונו שכתב אם עבר על אחת מהן כו', מ"מ על כרחנו צריך לומר כן, דאין סברא כלל להתודות על מה שלא חטא כמו שכתבנו. וכהן גדול מתודה על עונות בני ישראל או על עצמו ובני ביתו מכל השנה, וסברא דיש שגגות וזדונות, א"כ הכי נמי במתודה על הרבה עבירות, וזהו סברא דמתודה על השגגות תחלה כמבואר בש"ס שם ע"ב, וכי מאחר דמתודה על הזדונות דצריך לבקש על הקל תחלה, א"כ שפיר מצד הסברא דומה וידוי זה לוידוי של כהן גדול, על כן פוסק הר"מ כן. אבל באנא דאין זה סברא רק גזירת הכתוב, אין לנו בשאר וידוים, רק בכהן גדול ביום הכיפורים, ודברי הר"מ צ"ע. גם מה שכתבתי הוא נכון וברור דאם עושה תשובה על עבירה אחת אין סברא לומר חטאתי עויתי פשעתי, רק כמו שיודע היאך היתה העבירה כך מתודה עליה. ובדין זה דמקדים חטא לעון הוא כחכמים ביומא שם, ויש מי שפוסק כר' מאיר, עיין טור או"ח הלכות יום הכיפורים סי' תרכ"א. ובאמת נראים דברי ר' מאיר תמוהים כקושיית חכמים, וכי מאחר שהתודה על הזדונות כו'. ובדרוש לשבת שובה יישבתי דברי ר' מאיר בטוב טעם בעזהשי"ת, ואין כאן מקומו:

3. ספר איזהו מקומן

ובספר חוקת היום דקדק כן מלשון רש"י שכתב "ומנין שבאנא יהא וידוי זה", משמע שהוא דין רק בוידוי דכ"ג ביהכ"פ.

4. רמב"ם יד החזקה - הלכות תשובה פרק א

(א) כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישבו מחטאו חייב להתודות לפני האל-ל ברוך הוא... וידוי זה מצות עשה כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי

עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של יודוי ...

5. הערות הגר"ש אלישיב מסכת יומא דף לז עמוד א

ומנין שבאנא. [ופירש"י יהא יודוי זה] נאמר כאן כפרה ונאמר להלן כפרה וחזינא מהכא דחלק מהיודוי הוה שאומר אנא. וא"כ כשאומרים ודוי בשני וחמישי ובשאר זמנים לכאורה בפשטות בעינן למימר אנא וזה חלק מהיודוי נמעכב הוא. ובסידורים שלנו כתבוהו בסוגר ואין נראה כן אלא שצריך לאמרו. [ע"י תו"י, חינוך מ' כס"ד ושע"ת או"ח סי' קל"א].

6. שפת אמת על יומא דף לז/א

בגמ' אלא עגלה ערופה תיליף מחורב, קשה דהא י"ל דשאני עגלה ערופה דכתיב בהדיא מה שיאמרו ומשמע שלא יאמרו יותר ממה שכתוב, ואולי היינו טעמא דמסיק הגמ' בקושיא ולא בתיובתא, מיהו ק"ק מנ"ל למילף יו"כ מחורב נילף מעג"ע דלא בעי אנא דדורות מדורות טפי אית לן למילף וצ"ע:

7. מצפה איתן מסכת יומא דף לז עמוד א

שם ע"ע תילף מחורב כו' קשיא. וי"ל דהך כפרה דגבי עגלה אינה מופנה דאיצטריך לגופה לומר שתהא כקדשים כדאיתא בכ"ד והך דגבי חורב ג"כ אינה מופנה משא"כ גבי יוה"כ כתיב כמה פעמים כפרה והוי מופנה מצד א':

8. משך חכמה על ויקרא פרק טז פסוק ו

וכפר בעדו ובעד ביתו - מנין שבשם כו' מנין שבאנא נאמר כאן כפרה ונאמר בחורב כפרה כו'. (יומא לז) והא דלא ילפינן דבעגלה ערופה באנא, משום דנוסח הלשון כתיבא באורייתא ולא נאמר אנא. וטעמא, דהיכא דכתיב שהאיש יכפר, לשלול יכולת הכפרה מן האיש ולהראות כי הוא ברחמים ותחנונים ואין תפלתו קבע לאמר שהש"ת מחויב למלאות רצון בקשתו כתיב אנא בתחנונים, לכן בחורב שמשא אמר אולי אכפרה (שמות לב, ו) יחס הכפרה לעצמו אמר באנא בלשון תחנונים, ומיניה יליף לכ"ג דכתיב וכפר שתלה פעולת הכפרה עליו לכן צריך לומר באנא, משא"כ בעגלה ערופה שלא נתיחסה פעולת הכפרה אל הזקנים לא צריכי לומר אנא, ומש"ה לא מסיק הגמרא רק בקשיא דכל קושיא יש לה תירוץ ודו"ק.

9. הערות הגר"ש אלישיב מסכת יומא דף לז עמוד א

אמר אביי בשלמא חורב מעגלה ערופה לא יליף מאי דהוה הוה. והדברים תמוהים דכהאי מילתא דמאי דהוה הוה מצינו כשבאים לדון מה היה כשזה אינו נוגע לעתיד ולהוה אז מקשה הגמ' מאי נפק"מ. אבל הכא הרי בא לומר דלא ילפינן משום מאי דהוה הוה. ובהא מאי שייכות איכא להא מילתא אי ילפינן אי לא ילפינן למאי דהוה הוה. ויש משמעות בראשונים דכוונת הגמ' אינה שליכא מזה נפק"מ אלא כוונת הגמ' דאפשר טעמא דלא יליף הוא משום דמאי דהוה הוה והיינו דהתם הוה מציאות אחרת דכיון דמשה דבר להשם פנים בפנים לא היה צריך לפנות בלשון השם והיה יכול לדבר איליו שלא בדרך שמו של הקדוש ברוך הוא וא"כ ליכא שום קושי למה לא ילפינן. ואפשר דזה כוונת התו"י. אמנם הא ודאי ליכא למימר דלמ"ד תורה מגילות מגילות ניתנה א"כ בשעת מעשה דחורב אכתי לא הוה גז"ש דעגלה ערופה דהרי האי מילתא לא ניתן עדיין בכתבתו. דודאי זה אינו דהרי גז"ש אינו אלא גילוי מה ניתן למשה ומה היא האמת וכיון דהאמת כן הוא משה היה יודע שהדין הוא לומר בהאי לישנא. ופשוט. עוד ביארו בראשונים דכוונת הגמ' הוה דכיון דעובדא דחורב מעשה לשעה היה לא ילפינן שעה מדורות. ואפשר דזה כוונת רש"י.

10. תוספות ישנים מסכת יומא דף לז עמוד ב

בא לו למזרח עזרה. לצד שער נקנור כדפי' בקונטרס שלא היה רוצה להכניסו ממש בעזרה לפנים בצד המזבח (להחזיר) שזה היה גנאי [להחזיר] והכי משמע לישנא מדלא קאמר בצפון המזבח והכי תניא בת"כ על השעירים מעמידין אותם בשער נקנור דכתיב והעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד וכתוב בתריה ונתן אהרן על שני השעירים גורלות וגו':

11. רש"ש מסכת כתובות דף ז עמוד ב

בא"ד כשאמרינו הלל ושמעון כו'. הוא בשבת (טו). ודע דהמאור עינים בפ' נ"א ונ"ב הוכיח בראיות עצומות שמונבז והילני אמו לא היו מזרע בית חשמונאים כי אם גרי צדק בכמו כ"ה שנים קודם חורבן הבית וכ"כ בסה"ד בשם היוחסין. ..

12. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן ב

א) מכל כ"ש שהיו במקדש אינו מפורש תבניתם במקרא רק על השולחן והמנורה ומזבח הזהב ויש לחקור בשאר כ"ש אם צריך לעשות דוקא כמותן שהיו בימי משה או יכול לעשות להם תבנית אחרת ומצאתי

מתלוקת בזה בין רש"י ורמב"ן ז"ל בחומש דהנה רש"י פ' תרומה על פסוק (כה' ט') ואת תבנית כל כליו וכן תעשו כתב ז"ל כשתעשו כלי בבית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות כתבנית זו תעשו עכ"ל והרמב"ן ז"ל הביא שם דברי רש"י ז"ל וכתב ולא ידעתי שיהיה זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי בבית עולמים כתבנית אלו ומזבח הנחשת עשה שלמה כ' אמה על כ' אמה עכ"ל... אך לפ"ז תקשה אמאי לא קתני דלא יעשה כיוור תבנית כיוור דהא הכיוור ג"כ י"ל מקום קבוע במקדש בין אוהל מועד ולמזבח ומקומו מעכב הקרבנות כדאמרינן בירושלמי שם ומוכה משם שא"ל תבנית מיוחד ויכול לעשות באיזה תבנית שירצה וכן אשכחן יומא (ל"ז). בבן קטין שעשה י"ב דד לכיוור שלא היה לו אלא שתיים **ואיך שינה תבנית הכיוור ומוכה דשרי ודוחק לומר דהוספת דדים לא חשיב שינוי בתבנית ...**

13. בית יצחק— "בענין קשר רוחני בין בית המקדש לבין תלמוד תורה" – ברשימות שם

ובענין מה שהכיוור צריך להיות במקומו, עיין בהגר"יז (בסטנסיל למסכת זבחים כ.). דעמד בצ"ע איך לא בטלה קדושת בית המקדש כאשר השקיעו הכיוור בלילה (כדי שמימיו לא יפסלו בלינה), הא "לבית הבחירה צריך גם כיוור." ועיין בספר איזהו מקומן שהעלה דקושיית הגר"יז היא רק לשיטת הרמב"ם בספה"מ (עשה כ') הסובר דכלי המקדש כולם מחלקי המקדש. ועיין שם שהביא שהרמב"ן חולק עליו. וגם עיין שם שתירץ דשיקוע בבור נחשב כמו שהוא עדיין במקומו.

• ספר איזהו מקומן

בן על שיטת רש"י והראשונים, תמה בחי' הגר"יז (זנחיס כ.) כיצד היו משקעין הכיוור בלילה בבור, וא"כ היה בית המקדש חסר כיוור בלילה. ונראה דקושיתו אליבא דשיטת הרמב"ם (ספה"מ עשה כ') שהמצוה לבנות בית הבחירה כולל את כלי המקדש שהכל יקרא מקדש, ונמצא שכשחסר כלי חסר נמי בשם 'מקדש', אבל הרמב"ן (נעשה ל"ג) השיג עליו שאין הכלים חלק מן הבית והן ב' מצות נפרדות (הערת הר"י ולר שליט"א). ובעיקר קושית הגר"יז: יש לרן לכאורה

דשיקוע בבור אינו מבטל שם כלי מתחום ביהמ"ק, וגם מצינו בזבחים יד. וברש"י שם (ד"ה אין מחשבה) דהגם שכל כלי יש לו מקומו מיהו כל ההיכל כשר להושיב שם השולחן, ובפרט למאי דמסקינן בזבחים כד. דהקרקע נתקדשה עד ארעית תהומא א"כ נמצא הכיוור במקומו ממש.

14. ספר איזהו מקומן

ב. הרמב"ם (ציה"צ ג. יא.) כתב "ומוכני עשו לו שיהיו בה המים תמיד, והיא חול כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה". וכן פירש המאירי כאן. והראב"ד שם השיגו וס"ל כפירש"י.

ובביאור שיטת הרמב"ם - כתב הכס"מ [עפי"ד הרמב"ם בפיהמ"ש] דהוא מפרש "גילגלא דהוה משקעא ביה" כלומר שעשו כלי עגול כגלגל סביבות הכיוור, שהיה הכיוור משוקע בתוכו, וכשרוצין לקדש פותחין פי אותו כלי והמים שותחין ממנו לכיוור כדי הצורך, ונמצא שאין בכיוור לעולם מים מיותרים שיפסלו בלינה.

15. הערות הגר"ש אלישיב מסכת יומא דף לז עמוד א

ואף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה... והנה ידוע הוא חידושו של האבנ"מ בתשו' [סימן יח] דמה דבתרומה איתא לדין דמשמרת תרומותי שאסור לטמאות תרומה ולהפסידה שדין זה כולל נמי היכא דבא לבטל תרומה ברוב חולין ולגרום שיהא מותר הכל שהופך האיסור להיתר ונמצא עוקר שם תרומה מהתרומה ומטיל עליו שם חולין, הא נמי הפסד תרומה מיקרי ואסור הוא מדין משמרת תרומותי. והנה לפי מאי דחידש התם בתרומה ק"ו בקדש שיש איסור לטמאות קדש ולהפסיד קדש ודאי שיהא הדין דאסור לבטלו מדין קדושתו ולעשותו חולין באיזה מציאות שיהא וא"כ תקשה מאי תקנה תיקן בן קטין, הא איסור יש בדבר דכיון דמים שהיו בכיור כבר נתקדשו בכלי שרת ועכשיו שמכניסן למקוה או למי מעין הרי מבטלן מקדושתן ועושה אותן לחולין ובביטול נמי איכא איסור כי היכא דמצינו לענין תרומה.

והנה אין לדחות ולומר דכי היכא דמצינו בתרומה דהיא דודאי יפסיד התרומה מותר לטמאות דאין כאן הפסד תרומה דהרי יהיה מופסד מצד אחר [ע"ב ב"ק קטו ע"ב]. ה"נ הכא דכיון דודאי יבוא לידי נותר ויבוא לידי הפסד עדיפא לן להטבילן עכשיו ולהורידן מקדושתן וליכא שום איסור בדבר דהרי יש כאן הפסד מצד אחר וודאי יבוא לידי כן. זה אינו דכל מה שמצינו דין היתר להפסיד במקום שיבוא לידי הפסד היינו בתרומה, אבל בהקדש א"א לומר כן דהרי בפירוש מצינו בקדשי הגוף דדוקא אי נפסל פסול הגוף כגון נותר פיגול וטמא אז ישרף מיד, אבל כשנפסל פסול אחר ופסול [פסול חיצוני] דינו הוא שיעובר צורתו ורק אח"כ ישרף הרי מפורש דלא אמרינן כיון דדינו בשריפה למחר נפסידנה ונבטלנה עכשיו מקדושתו משום פסידתו למחר. והנה המשך חכמה [שמות לט יא] בקרא דומשת את הכיור ואת כנו וקדשת אותו. כתב להקשות מדוע בכיור לא קאמר קרא והיה קדש כי היכי דכתיב לעיל מזה בשאר כלים, ובמשכן. וכתב לחדש דקאתי קרא למימר דאין מעילה במי הכיור דמים עומדים לרחיצה ולשימוש לית בהו דין מעילה, ואה"נ דיש להם קדושה אבל אין קדושתן חמורה כשאר קדשי הגוף.

ולפ"ז היה אפשר לבא לביאור הא דהכא דאפשר דמה שמצינו בקדשי מזבח דהיינו קדשי הגוף דין דעיבור צורה ודין דישרף מיד היינו בקדשי הגוף בעלמא דקדושתן חמורה, משא"כ במי הכיור כיון דאין קדושתן חמורה כ"כ דהרי לית בהו מעילה אפשר דבהא ליכא דין דעיבור צורה כלל וכלל ודינה כדין התרומה דאע"פ דאיכא דין דמשמרת מ"מ בדבר שכבר נפסד ועומד מטעם אחר ליכא דין לפסלו ה"נ במי הכיור כיון דעומד להפסד ע"י שיהיה נותר מותר עכשיו לבטל קדושתו ע"י חיבורו למי מעיין ודו"ק.

16. ספר איזהו מקומן

בין מזרח למערב כדאיתא לעיל לו. ובפירש"י
שם [ועי' בדברינו שם ד"ה ת"ר]. [וצ"ל דכל
שעומד משוך מכנגד המזבח כלפי מערב לצד
האולם יש ביזיון טפי שנגלה בית הרעי לצד
המזבח ודו"ק.
מיהו כל דברינו אם ננקוט דלא פליגי
הסוגיות, וכן מפרש הריטב"א דסוגיא דהכא
הוא מסקנא דהסוגיא דלעיל, וכן נקט השיח
יצחק, עי"ש. [ברם הרמב"ם (יוהכ"פ ג. ג.)
כתב לשון משנתינו "היכן מגריל במזרח
העזרה בצפון המזבח", ומאידך (ט"ז ד. א.)
כתב "ופרו היה עומד בין האולם למזבח"
ולא דקדק לכתוב "כבין האולם ולמזבח".
ובכס"מ כתב שיש להגיה בדבריו, אולם
[הלח"מ נקט דהרמב"ם ס"ל דפליגי הסוגיות,
ופסק כסוגיא דלעיל דבין האולם ולמזבח
מש, וסברה דהא דנקטה משנתינו "לצפון
המזבח" ר"ל בחלק הצפוני של המזבח
במזרחו, ולעולם כראב"ש - עי' בדבריו.]

כולה ראב"י היא ותני בבין האולם ולמזבח
- [הנה למסקנא דמפרשין מתני
דלעיל שמעמיד הפד כנגד בין האולם
למזבח ולא בין האולם ולמזבח ממש, צ"ע
אמאי מעמידו בין צפון לדרום והוצרך לעקום
ראשו למערב [מחשש שמא ירכיץ גללים]
ותר מכל קרבנות קדשי קדשים שעומדים

17. המאירי על מסכת יומא דף לז/א

תלמיד ההולך עם רבו אין לו לילך לימין רבו אלו לשמאלו כדי שתהא ימין התלמיד מזומנת לו לאיזה שירות אם יצטרך לו ואם עשה כן הרי עשה עצמו כמי שאינו מזמין עצמו לשמושו והרי זה בור ר"ל שאין לו לא חכמה ולא מדות ואם היו שני תלמידים עמו הולכים אצלו זה לימינו וזה לשמאלו כדי שיתכסה הרב ביניהם כאלו הם באים להגין בעדו והגדול לימינו כדי שיהא הקטן מזומן לתשמישו של רב ועל דרך זה אמרו במשנתנו סגן מימינו וראש בית אב משמאלו ואף זו ר"ל הן לצד שמאלו בתלמיד אחד הן גדול מימין וקטן משמאל בשנים לא בצד הרב ממש שכך אמרו המהלך בצד רבו הרי זה מגסי הרוח מפני שנראה כמשהו עצמו עמו וכן לא מאחוריו ושיקדמוהו לפניו שאף זה נראה כמרחיק עצמו משלמושו ...

18. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף לז עמוד א

שם. נראה דמזדסתם רב יהודה ולא חילק בין אחד המהלך לשנים המהלכים ש"מ דליכא שום חילוק ביניהם ולעולם זה ההולך לימין רבו הוה בור אפילו כבר תפס אחר מקומו בצד השני. והשתא שפיר מקשה הגמרא מכל הני מילי דהתם מבואר דבשנים המהלכים הרי שהחשיב ההולך לימין רבו והשני לו לשמאל רבו.

19. ספר איזהו מקומן

והגדרת 'בור' - כתב בפי' ענף יוסף על ע"י
בשם מדרש שמואל: דבור הוא גרוע מעם
הארץ, לפי שע"ה יש בו מקצת דיעות ישרות
ויודע לשמור עצמו מן הפשעים, אלא שאין
בידו חכמה לעשות לפניו מן השורה, וע"כ
נקרא 'עם הארץ' דרוב העולם כמוהו והוא
עימם בדרך ארץ, אבל בור אפילו מדות אין
בו ליחשב בין אנשים והוא כשדה בור שהיא
שממה.

20. נתיבות עולם נתיב התורה פרק טו

כי האדם הוא בכח והוא נברא שיצא אל הפעל על ידי תורה ומצות. ולכך נקרא בשם אדם על שם אדמה
כי האדמה היא בכח ויצאה אל הפעל, ולפי הסברה יותר ראוי שיהיה נקראת הבהמה בשם הזה שהיא אדמה
גמורה, אבל הוא הפך זה שהאדם שיש בו השכל נקרא אדם על שם אדמה, וזהו כי דומה אל האדמה שנורע בו
החטה שהוא זרע נקי והאדמה מוציאה זרע אל הפעל עד שהיא בפעל, וכך נזרע בגוף האדם שהוא נברא מן
האדמה הנשמה שהיא זכה ונקיה בלא פסולת. וצריך האדם להוציא אל הפעל הדבר אשר נורע בו ולכך נקרא
אדם, והתורה והמעשים הם פרי כמו שאמר הכתוב (ישעי' ג') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו,
ואשר אינו מוציא הנשמה אל הפעל בתורה ובמצות נקרא בור שהוא כמו שדה בור. ולכך באה מצות עגלה
ערופה בנחל אשר לא נזרע ולא נעבד, מפני שנהרג קודם זמנו ולא הניח לו להוציא האדמה הזאת אל הפעל,
ולכך תבא עגלה ערופה בנחל אשר לא נזרע ויכפר על זה:

21. שפת אמת על יומא דף לז/א

שם בגמ' המהלך לימין רבו כו' תנן הסגן בימינו כו' לכאורה נראה דדוקא בהליכה אין דרך ארץ להלך לימין רבו אבל בעמידה לית לן בה ...

22. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף לז עמוד א

שלשה שהיו מהלכים בדרך. משמע הכא שצריך לכבד בדרכים, וכן משמע בפרק במה בהמה יוצאה דקאמר התם קדמיה חמריה דלוי קא חלשא דעתיה א"ל חמור שעסקיו רעים כגון זה מהו לצאת בפרומביא בשבת, וקשה דבברכות פרק שלשה שאכלו קאמר אין מכבדים לא בדרכים ולא בגשרים אלא בפתח שיש בו מזוזה ומסיק בפתח הראוי למזוזה, וי"ל דודאי במקום שהולכים מתחלה יחד וכשיצאו מביתם נועדו ללכת בדרך אחד צריכים לכבד זה את זה אבל אם כל אחד היה הולך לדרכו ונזדווגו יחד אין צריך האחד להניח דרכו כדי לכבד האחר.

23. ספר איזהו מקומן

אמר אבי בידות סכינין מיתיבי אף הוא
עשה וכו' תרגומא אבי בקתתא דנרגי
וחציני - [עפי"ד תוס' הרא"ש ותו"י מהלך
דברי הגמ' כן: דמכני הכלים ואוגני כלים
דקתני בברייתא לא קשיא, דודאי אפשר
שהראשונים עשו גוף הכלי זהב ובן קטין
הוסיף הכנים והאוגנים, אלא מידות הכלים
דמתני' וכן ידות הסכינין דברייתא קשיא, דיד
הכלי הוא נוי הכלי, ואם עשו גוף הכלי של
זהב ודאי היו עושין גם הידות, לכך משני
דמיירי בכלים שא"א לעשות גופן של זהב
כגון סכינין ונרגי וחצינין] וע"ע שיח יצחק
(קוע"ח).

24. ריטב"א על יומא דף לז"ב

הקורא ק"ש עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא פ"י לאו דוקא אלא שלא קיים מצותו כראוי. ודכוותה הא
דאמרינן התם לא קיימת מצות סוכה מימך ואמרי' נמי כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו
וכבר פרישנא לה בפ"ק דברכות בס"ד:

25. שו"ע אורח חיים - סימן נח

(א) זמן קריאת שמע של שחרית, משיראה את חבריו הרגיל עמו קצת, ברחוק ד' אמות, ויכירנו. ונמשך זמנה
עד סוף ג' שעות, שהוא רביע היום. ומצוה מן המובחר לקרותה בוותיקין (פ"י תלמודים, ורש"י פ"י אנשים עניים ומחבבים הנצות) שהיו מכונים לקרותה מעט קודם

בגן החמה (פי' יציאת החמה כמו הנצו הרמזים) (שיר השירים ו, א; ז, ז; כ"ו ש"ס"ים קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה ויסמוך התפלה מיד בהנץ החמה. ומי שיוכל לכיין לעשות כן שכרו

מרובה מאד: הגה - שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ (מיימוני פ"א):

(ב) אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל:

(ג) ומי שהוא אנוס, כגון שהיה משכים לצאת לדרך במקום גדודי חיה ולסטים, שלא יוכל לעמוד ולא לכיין אפילו פרשה ראשונה ואפילו עד (על) לבבך,
(דברים ו, ו) או שבני השיירא (קראבאנא בלע"ז) הולכים מהרה ולא ימתינו לו כלל, יכול לקרותה עם ברכותיה משעלה עמוד השחר, דכיון
שעלה עמוד השחר שפיר קרינן ביה ובקומך (דברים ו, ו) וגם שפיר מקרי יוצר אור. אבל אם אינו במקום גדודי חיה וליסטים, וגם אין בני השיירא נחפזים כ"כ, אפילו
יוצא לדרך אחר שעלה עמוד השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה:

(ד) אם קראה משעלה עמוד השחר, אעפ"י שלא היה אנוס, יצא בדיעבד. ואם קראה בלא ברכות יחזור לקרותה בזמנה עם הברכות.
ועיין לקמן סימן ס' (ב"י סי' מ"ו):

26. שערים מצויינים בהלכה

דף לז: הקורא את שמע שחרית עם אנשי
משמר לא יצא. פרש"י דאנשי
משמר כהנים דהעבודה מוטלת עליהן
מקדימין לקרותה קודם היום כו'. אין כוונת
רש"י שהם קורין בעוד לילה, אלא הם קורין
מיד בעמוד השחר, וזהו קודם עצם היום
שהוא בעת נץ החמה כדאיתא במס' מגילה
(כ.). [וכתבו התוס' (ד"ה אמר אביי)
והרמב"ם (קר"ש פ"א הי"א-ה"ג) שיש
שלשה זמנים בענין קר"ש, עמוד השחר, נץ
החמה, ועד סוף ג' שעות מן היום, והמובחר
שיקרא קודם הנץ באופן שיסיים קר"ש קודם
הנץ, ויתחיל התפלה בנץ החמה. והקשה

27. ספר איזהו מקומן

בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה והכל יודעין שהגיע זמן קריאת שמע:

בדין זמנה של קריאת שמע צריך עיון: דהכא משמע דעיקר זמנה לאחר הנץ החמה, ובברכות ט: איתא דותיקין גומרין אותה קודם הנץ החמה. ונחלקו בזה הראשונים:

א. שיטת הר"י בתוס' כאן, וכן דעת תוס' בברכות ט: והרא"ש ורבינו יונה שם, והריטב"א כאן: דמן הדין להלכה זמנה מתחיל משיכיר בין תכלת לכתרי, וסוף זמנה עד ג' שעות, וותיקין מהדרין לסמוך גאולה לתפילה ולקרותה קודם הנץ.

והא דאיתא בסוגיין דהעם שבירושלים קורין לאחר הנץ - לפי תוס' משום שכל העם אינם יודעין לכיין כותיקין לפיכך נקבע לכל העולם הזמן לאחר הזריחה, ושאר הראשונים הנ"ל פירשו ששאר העם אין יכולין להקדים למהר כותיקין לכך זמנם לכתחילה לאחר הנץ. ועי' הערה 636 לריטב"א.

ב. שיטת ר"ת בתוס' כאן, דאדרבה להלכה עיקר זמן ק"ש הוא כדאיתא בסוגיין לאחר הנץ החמה, וותיקין מקדימין שלא כדין בשביל לסמוך גאולה לתפילה.

28. גבורת ארי על יומא דף לז/ב

וכי תימא הו"ל לאנשי מעמד נמי לאקדומי כאנשי משמר דבזה מ"מ יצאו בדיעבד אבל השתא שמאחרין דיעבד נמי לאו כלום הוא, אבל לפירש"י ניחא דאי מקדמי כאנשי משמר שהוא קודם יום לא עשו ולא כלום אבל כי מאחרי מצוה קצת מיהו איכא כדתנן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד אפילו הברכות, והא דלא מאחרי אנשי משמר כאנשי מעמד משום דאנשי מעמד לא עמדו אלא על קרבן תמיד שהוא של ציבור כדתנן ריש פ"ד דתענית (כו), לפי שנאמר את קרבני וכו' ואחר הקרבת תמיד היה להם פנאי לקרות, אבל אנשי משמר היו טרודין בעבודה כל היום בקרבנות יחידים, אבל למאי דפירשתי קשה הו"ל לאנשי מעמד נמי להקדים כמו אנשי משמר והא עדיף דבזה יצא ידי חובת קריאת שמע דאורייתא, ו"ל דאנשי מעמד היו טרודין לחטוב עצים ולשאוב מים בשעת קריאת אנשי משמר וכמו שפירש"י שם בפ"ד דתענית גבי קרבן מוסף אין בנעילה לפיכך א"א להם לקרות בשעת קריאת אנשי משמר:

29. ספר איזהו מקומן

אמר אב"י לשאר עמא דבירושלים - רש"י שפירש "לשאר עמא הבאים בעזרה" משמע דלא גרס 'דבירושלים', וכן משמע גם מדברי רש"י בשבת קיד: (סד"ה כדאמר אב"י). אמנם כן הגירסא בתוס' ובריטב"א, וכ"מ בפיר"ח, והמאירי כתב "בני ירושלים הבאים בעזרה להתפלל שם". וע"ע שיח יצחק.

30. ריטב"א על יומא דף לז/ב

... והנכון דהא דהכא לעיקר דינא וההיא דהתם למצוה כדי להתפלל תפלה עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש דהיינו תפלה וכדי לקיים סמיכת גאולה לתפלה מקדים ק"ש קודם הנץ החמה ודוקא לותיקין שמדקדקין בכך אבל לשאר עמא שאינם יכולין לעשות כותיקין זמנם לאחר הנץ החמה כדאמר הכא וא"ת והא אמרינן התם הלכה כאחרים דאמרי' זמן ק"ש משיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירהו. וליכא למימר דהא דאב"י פליגא אהואו פסקא חדא מדלא חזינן לאב"י דפליג התם עלה ועוד דא"כ למאן דפסק התם הלכה כאחרים הא

מתנייתא דהכא היכי מפרש לה וי"ל דההיא דהתם ליחידים אבל הא דהכא לצבור שמתאחרין להתאסף לתפלה וכמו שנוהגין היום בצבור ובדוכת' פריש' לה שפיר בס"ד:

31. ספר איזהו מקומן

שמעת מינה כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה - השו"ע (יו"ד רפג).
ג. פסק שאסור לכתוב מגילה בפני עצמה שיש בה פרשיות, וכן אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד, ואויל כזה בשיטת הרמב"ם (פ"ו מהל' ס"ט), אולם הט"ז והש"ך הביאו דדעת שאר הראשונים ופוסקים דמותר משום עת לעשות לה, שאין לכלל העם חומשים בכיהכנסו ויבואו לידי ביטול ק"ש ותפילה.

32. המאירי על מסכת יומא דף לז"א

...אמר הר"ם עשה לכיור שנים עשר חוטמין שהמים יוצאין משם כדי שיהיו כל הכהנים המתעסקים בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם כאחת והוא לא מנה שוחט כי השחיטה כשרה בזרים כמו שקדם וזורק הוא מקבל הדם וכבר קדם לך כי שלשה עשר היו זכין בו יחסר אחד מהן שוחט נשאר שנים עשר ...

1. תוספות מסכת יומא דף לז עמוד ב

אמר אביי לשאר עמא דבירושלים - תימה דאביי גופיה אמר בפרק קמא דברכות (דף ט:) לקריאת שמע כוותיקין ... ועוד קשה על מה אנו סומכין שאנו קורין אותה אחר הנץ הרבה דאע"ג דא"ר יהושע עד ג' שעות ואמר רב יהודה אמר שמואל התם הלכה כר' יהושע נראה דהלכה כאביי דאמר לק"ש כוותיקין דהוא בתראה [1] ואומר ר"י דוותיקין נמי מודו דזמנה עד ג' שעות אף על פי שהיו ממהרין לקרותה עם הנץ החמה וכן משמע בפ' מי שמתו (שם דף כה:): דקאמר אפילו תימא ר' יהושע דילמא כוותיקין כו' משמע בהדיא שהם סוברים כרבי יהושע [אביי נמי לא נקט לק"ש כוותיקין אלא לומר דאע"ג דהלכה כאחרים לק"ש צריך לאחר מעט עד סמוך להנץ כוותיקין כדי לסמוך גאולה לתפלה ומן הדין זמן ק"ש מתחיל כאחרים ונמשך זמנה עד ג' שעות כרבי יהושע אלא שוותיקין מקדימין למצות ומשכימין לקרותה קודם הנץ כדי שתהא תפלה ביום אחר הנץ כדכתיב (תהלים עב) ייראוך עם שמש שהוא אחר זריחת השמש ומן הדין היה להקדימה כאחרים שאז הוא זמן קימה וכן לתפילין כדקאמר התם לתפלה כאחרים פירוש לתפילין שאז הוא זמן קימה ותו לא היישין שמא יפח בהן אלא שמאחרין ק"ש מעט עד סמוך להנץ כדי לסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום וכן משמע בירושלמי דקאמר מאן דאמר כדי שיהא רואה את חבריו ברחוק ד' אמות ויכירנו כו' עד אבל אמרו מצותה עד הנץ החמה כדי שיסמוך וכו' ובפרק תפלת השחר (דף כט:): משמע דקאי ייראוך עם שמש אתפלה גבי מתפלל עם דמדומי חמה דכתיב ייראוך עם שמש וגו' ואל תתמה דעם הנץ החמה מפרשינן קודם ועם שמש מפרשינן אחר זריחה דעם משמע בסמוך לו או מלפניו או מלאחריו והשתא למאי דפרישית ניהא דקאמר הכא לשאר עמא דבירושלים דמצוה היא להקדים עם הנץ כוותיקין ולפי שאין הכל בקיאות לעשות כוותיקין נקבע אותו זמן מיד אחר זריחה לשאר עמא דבירושלים שאין יודעין לכוין כוותיקין ... [2] ורבינו תם פירש דזמן ק"ש הוא אחר הנץ החמה כמתניתין דהכא וכרבי שמעון והוותיקין היו ממהרין שלא כדין קודם הנץ החמה בשביל חובת התפלה כדי לסמוך גאולה לתפלה שתהא עם שמש אף על גב דתפלות כנגד תמידין תקנום והתמיד היה קודם הנץ בעמוד השחר מ"מ זמן תפלה בשעת הנץ והיינו דפריך בפרק תפלת השחר (ברכות דף כו.) ורמינהו מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך כו' פירוש ולא עד חצות אלמא דעיקר חביבות התפלה בשעת הנץ ולהכי קורין ק"ש שלא כדין בשביל חביבות התפלה ולהכי לא פריך ליה גבי ק"ש שהיה יודע שהיו קורין אותו שלא כדין בשביל חביבות וממהרין אותו קודם זמנו שהוא אחר הנץ כמתניתין דהכא וכו' שאמר משום ר"ע וקשה דמצוה עם הנץ החמה משמע דזה עיקר מצות ק"ש עוד קשה לומר שלא יהא הלכה כאביי דהוא בתראה מיהו רבינו תם פי' דאביי נמי הכי ס"ל והא דקאמר לק"ש כוותיקין סימנא בעלמא כלומר סמוך להנץ כוותיקין ולא כוותיקין לגמרי דאילו וותיקין מקדימין ואנו מאחרין אחר הנץ ועוד הביא ראה מפרק שני דמגילה (דף כ.) וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר אלמא דבר שזמנו ביום מצותו אחר הנץ והרב פור"ת פירש כפ"י [3] וה"ר חננאל פירש דוותיקין גומרין אותה עם הנץ החמה מיד ומפרש גומרין קורין ומפרש ייראוך עם שמש היינו קבלת מלכות שמים דהיינו ק"ש וקשה דלישנא דכדי שיסמוך גאולה לתפלה משמע דאיירי בעיקר תפלה ועוד דקרא דייראוך עם שמש מוקמי ליה גבי תפלה בפרק תפלת השחר ועוד דלשון גומרין משמע שמתחילין לקרות קודם הנץ ומכוונין כך שגומרין אותה בתחלת הנץ כדי שיתפללו בתחלת הנץ.

2. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קפ

ואשכחן עוד דבר גדול מזה שהנהיגו לכתחלה שיעשו רק כדין הבדיעבד, דהא כל דבר הצריך יום לכתחלה הוא משתבץ החמה ורק בדיעבד כשר מעלות השחר כמפורש במגילה דף כ' וא"כ גם שחיטת התמיד היה צריך להיות כן דגם התמיד הוא דבר שצריך להיות ביום ואין מקום לחלקו משאר דברים ושאר קרבנות שלכתחלה הוא דוקא מניץ החמה ומ"מ הקריבו לכתחלה התמיד תיכף בהאיר המזרח שהוא זמן רב קודם ניץ החמה הרי מצינו דמצד חביבות מצות התמיד הנהיגו לעשות לכתחלה כהבדיעבד מצד הוריות להקדים. ובשלמא אם נימא דמדאורייתא /דמדאורייתא/ גם בכל הדברים שצריכין ביום יכולין לעשות גם לכתחלה מעלות השחר ורק מדרבנן צריך לכתחלה מניץ החמה כדמשמע מרש"י מגילה שם אפשר לומר דבתמיד לא תקנו ונשאר אדינא דגם לכתחלה יהיה מעלות השחר וכן משמע במנחת חנוך מצוה ת"א. אבל יותר משמע לע"ד דמדאורייתא הוא מניץ החמה לכתחלה מהא דמגילה שם שאחר שהביא קרא דלמאיר ובא קרא יום שלכן כשר משעלה השחר לא הקשה דא"כ מ"ט צריך לכתחלה דוקא משתבץ החמה ולומר שהוא רק מדרבנן אלא משמע שהוא משום דעצם פירוש יום הוא רק משתבץ החמה ולכן בעי דוקא אחר הניץ ורק שנתרבה מלאור יום שג"ז נקרא יום לכן מועיל זה רק אלדיעבד שכשר ולא נפקע לגמרי מלשון יום שהוא לאחר הניץ דוקא שזה נשאר לענין לכתחלה וכן משמע ברמב"ם פ"א ממילה ה"ח ובר"פ י"א מפרה שהוא דאורייתא דכתב סתם ב' הדינים דלכתחלה צריך אחר עלות השמש ובדיעבד כשר מעלות השחר ולא כתב שהוא מדרבנן וא"כ ודאי גם בתמיד אין לחלקו משאר דברים שצריכין יום שלכתחלה הוא אחר הניץ. ודוחק לומר שבתמיד יש הלכה מיוחדת שאף שנאמר בו יום הוא אף לכתחלה מעלות השחר דלא הוזכר זה. ולכן צ"ל כדבארתי שבשביל החביבות והוריות הנהיגו לכתחלה לעשות כהבדיעבד ומה שהרמב"ם פ"א מתמידין ה"ב כתב סתם שזמן שחיטתן קודם שתעלה החמה הוא משום שעכ"פ נמצא למעשה שליכא דין דלכתחלה אחר הניץ בתמידין אף שבעצם היה צריך להיות.

ועוד מצינו לר"ת בתוס' יומא דף ל"ז דזמן ק"ש הוא לכתחלה אחר הניץ כמו כל דבר הצריכים להיות ביום אך מ"מ קראו הותיקין קודם הניץ שלא כדין בשביל חביבות התפלה שהוא בשעת הניץ עיין שם וא"כ ברור שסובר ר"ת דמדאורייתא הוא לכתחלה אחר הניץ דאם מדרבנן לא היו מתקנין בק"ש כלל כיון שיש אדרבה מעלה דוקא לקרא קודם הניץ ול"ד לאחריני שאין בהו מעלה ושייך לתקן ואיך מביא ר"ת ראה ממתני' דמגילה דדבר שזמנו ביום מצותו אחר הניץ הא שם איירי במגילה ומילה וטבילה והוא שאין בהו מעלה קודם הניץ, וגם אם יסבור ר"ת שמה שצריך בדברים שדינם ביום לכתחלה אחר הניץ הוא רק מדרבנן וסובר שגם בק"ש הוא ככל דבר שלכתחלה אחר הניץ נמצא שלא חשו רבנן להמעלה שיש בק"ש לקרא קודם הניץ בשביל חביבות התפלה ותקנו שלא לקרא קודם הניץ איך עברו הותיקין על התקנה אחרי שרבנן אסרו מלחוש למעלה זו הא יש כח ביד חכמים לעקור אף מצוה דאורייתא כשראו בזה צורך ואף מצות שופר החביבה ביותר שהוא להעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים כדכתבו התוס' בסוכה דף מ"ג בטלו וכ"ש שיש בהם כח לעקור כשרואין צורך בתקנתם אף שיש מעלה בשביל חביבות התפלה והיה אסור לעבור על תקנתם. אלא ודאי צריך לומר שר"ת סובר שדברים שצריך לעשות ביום שהוא אחר הניץ לכתחלה הוא מדאורייתא אך מ"מ עשו לכתחלה כהבדיעבד מצד חביבות התפלה וא"כ הרי מצינו ששייך להנהיג בשביל צורך לעשות אף לכתחלה כהבדיעבד.

3. מהר"ץ חיות מסכת יומא דף לז עמוד א

גמרא כי שם ד' אקרא. נ"ב עיין (ברכות כ"א) לענין למוד ברכת התורה מכאן ועיין רש"י שם דהפי' כיון שהתחיל בתורה צריך להזכיר שמו כי חייב לברך על התורה. ועי' תוס' ישנים בזה:

1. קונטרס בענין עבודת יו"כ- גריד"ס

לז. — והן עוגין אחריו תניא וכו'. השתחוואת העומדים בעזרה בשומעם את השם המפורש לא הזכרה במשנה אלא בוידוי השעיר (סו.), ואף שם אין הגר"א גורסה במשנה וגם אינה מופיעה במשנה שבירושלמי שם. אך נראה פשוט שהדין נהג בכל הידיויים כאחד והוא בעצם דין כללי המחייב השתחוואה לשמע שם המפורש במקדש כקיום בכיבוד השם. [דהנה בסוגיא להלן (סו.) שנינו, "כשהיו שומעים שם המפורש וכו'", אך לשון סדר העבודה הוא, "את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא", והיינו שהתארים נכבד ונורא מתייחסים לשם המפורש. [וביאור הדברים, שהשם המפורש מחייב הן בכיבוד והן במורא, והמורא הוא שאסור להזכירו ככתבו חוץ למקדש ומעין איסור הזכרת שם שמים לבטלה הנלמד מאת ה' א-לקיך תירא, ואילו הכיבוד הוא בשבח דאמירת בשכמל"ו ובהשתחוואה. [ברם, בנוסח סדר העבודה יש גורסים, "ונופלים על פניהם ומודים ואומרים בשכמל"ו", [יש גורסים, "היו כורעים ומשתחווים ומודים ונופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו".] והנה לפי הגירסא הראשונה נראה ד"מודים" היינו משבחים, וזה כפי שנתבאר; אך לפי הגירסא השניה משתמע להדיא שמודים לחד ואמירת בשכמל"ו לחד. [ונראה לפרש דמודים היינו מתודים ומעין לשון הפסוק, "ומודה ועוזב ירוחם", וזה על יסוד מה שהסביר רש"י (יומא כא.) את מה שנאמר במשנה באבות (פ"ה מ"ה) שאחד הנסים במקדש היה שעומדים צפופים ומשתחווים רוחים, "שלא ישמע איש וידוי של חבירו שלא יכלם"; הרי שהמשתחוואה במקדש היא מתודה. [ולפי זה, נראה דיתכן שבאמת לא היו העומדים בעזרה ביוה"כ משתחווים עד הידוי השלישי דהשתחוואה זאת לא התחייבו כקיום בכיבוד השם המפורש אלא מדין סדר וידוי כל אחד ואחד.]

אך מה שעדיין צריך ביאור, אם נסביר, על פי הנוסח הראשון, שמחייב ההשתחוואה היה כיבוד השם, הוא שלכאורה בכל וידוי היתה הזכרת כל שם מחייבת בפני עצמה והיו צריכים להשתחוות שלש פעמים במשך כל וידוי ובסך הכל — אם נסביר שהמחייב היה כיבוד השם — היו עשר השתחוואות וכמנין הזכרות השם המפורש ביוה"כ. אך בסדר העבודה לא מצאנו, אפילו באתה כוננת, אלא ארבע השתחוואות, ואין אנו נוהגים ליפול על פנינו יותר מזה. [ואמנם בהסבר מנהגנו יתכן שאינו אלא לזכר בעלמא, ולכן בארבע פעמים סגי, ואילו במקדש באמת היו משתחווים עשר פעמים. אך לא כן משמע מלשון הפיוט,